

Transcriptie interview mevrouw A.H.C. Burgerhout-Lindhout op 27 januari 2015

Korte inhoudsopgave met tijdsaanduiding:

00.00	kweekschool tegen achtergrond van jeugd en gezinssituatie in Noordwijk-Binnen
08.34	onderwijzeres
08.49	kennismakinggegevens over familie Burger
13.55	huwelijk in Noordwijk
17.80	bovenhuis Kaiserstraat en omgeving daarvan, 1 ^e baby
27.10	herinneringen aan Noordwijk
30.10	terug naar Leiden, winkels omgeving Kaiserstraat
34.54	Noordwijk, meer over broers en zussen
37.30	bovenhuis Kaiserstraat, 2 ^e baby, akelige oorlogservaringen, 3 ^e baby
40.53	school, recreatie, vakanties
47.12	verhuizing Witte Rozenstraat
51.31	verhuizing Wasstraat
59.33	weer: Noordwijk
101.29	tijdsbesteding toen en nu
104.51	reizen naar Canada, Hongkong, Oman met echtgenoot
106.57	wat doen de kinderen en hun mannen
108.44	ziekte en overlijden echtgenoot
111.43	verhuizing naar de Rieustraat (was daaraan voorafgegaan) 20 jaar appartement in seniorencomplex Statenhof, kinderen, kleinkinderen, achterkleinkinderen

Begin ontbreekt op band:

(I1: U komt uit Noordwijk. Waar zal ik beginnen? Met uw huwelijk waardoor u Leidse werd of met uw Leidse schooljaren?

G: Met de school.

I1: U ging in Leiden naar de kweekschool. In welk jaar was dat?)

G: In 1931. In het jaar dat ik zelf vijftien jaar werd en ik ben in 1916 geboren.

I1: Was het gewoonte dat ook meisjes bij u in het gezin doorleerden?

G: Ik kom uit een heel groot gezin. Een van de meisjes is verpleegster geworden, een ging naar kantoor, een was er ziek, dan zijn we al aan vier, geloof ik. Een is vrij jong getrouwd, een andere ook jong getrouwd – en nog een andere, dat was moeders hulp en toeverlaat.

I1: O ja, die moest thuisblijven.

G: Maar ze is wel getrouwd, hoor.

I1: Ja, maar ze moest aanvankelijk thuisblijven.

G: Ja.

I1: Hoeveel kinderen waren er in het gezin?

G: Elf.

I1: En u woonde in Noordwijk?

G: Ja, een bakkersgezin. Brood en banket.

I1: Had u ook een winkel? Bakkerij en een winkel?

G: Ja, kijk. Ik heb er een schilderijtje van (laat olieverfschilderijtje zien). Geschilderd van een kaart.

I1: O, wat leuk. Hebt u dat zelf gedaan?

G: Ja.

I1: Staat het huis er nog?

G: Ja, ja. (Wijst aan) Hier was de bakkerij, daar de winkel, de voorkamer, de achterkamer, de alkoof, de keuken; een groot huis en een grote tuin.

I1: Ja, met zoveel kinderen... Staat het huis er nog?

G: Ja, ja, het is nog helemaal goed.

I1: Waar is dat?

G: Het staat in Noordwijk.

I1: Waar? In welke straat?

G: In de Wilhelminastraat. Kent u die?

I1: Nee, ik ken Noordwijk niet genoeg, maar nu komt dat op het bandje en dat is wel leuk voor mensen die het wel kennen. U ging dus naar de kweekschool in Leiden, vanuit Noordwijk. Was dat een grote overgang van Noordwijk naar Leiden?

G: Ja, ja... maar ik had een vriendin en die zat in hetzelfde schuitje als ik. We kwamen samen van de mulo... We waren altijd met zijn tweeën.

I1: O, dat was gezellig. Hoe ging u er heen? Hoe reisde u? (Vraag moet worden herhaald)

G: Ja, ik ben een beetje doof... Aanvankelijk altijd met de tram. Heen en terug. En een van mijn zussen ging ermee naar kantoor...

I1: Gezellig. Had u altijd gezelschap.

G: Ik was altijd met mijn vriendin. We (*haar zus en zij*) gingen wel op het zelfde (moment) van huis, hetzelfde eindje lopen, maar ze ging ergens anders zitten in de tram.

I1: Niet bij het kleine zusje.

G: Ja, ze was zeven jaar ouder dan ik.

I1: Dat is een groot verschil, ja.

G: Ze had haar eigen vriendinnen in de tram...Die heb je als je elke dag met de tram heen en weer gaat.

I1: Waar was de school?

G: In Leiden.

I1: Ja, maar in welke straat?

G: Aanvankelijk aan de Stille Rijn, het verlengde van de Apothekersdijk.

I1: Bestaat die nog? Ik bedoel: het gebouw?

G: Ik denk het wel. Er is iets anders in gekomen. Ik ben drie maanden naar die school geweest. Toen is de school verhuisd naar een nieuw gebouw achter de Rijnsburgerweg. Aan de Adriaan Pauwstraat.

I1: O ja, bij de Leidse Hout. Daar in de buurt.

G: Die was toen nog helemaal in de maak, de Leidse Hout. En de Leidse Houtschool was ook in de maak.

I1: Hoorde die een beetje bij de kweekschool?

G: Nee, helemaal niet.

I1: Wat was het voor een kweekschool? Katholiek, protestant, openbaar?

G: Protestant-christelijk.

I1: Waren ze 'zwaar' in uw familie?

G: Ik ben zelf ook 'zwaar', als u het zo wil noemen. Ja, gereformeerd.

I1: Nog steeds?

G: Ja, nog steeds. Maar het is tegenwoordig PKV, Protestant Kerkelijk Nederland. PKN

I2: Ik dacht altijd: Katwijk is gereformeerd en Noordwijk katholiek.

I1: Dat is helemaal niet zo waar, hoor.

G: In Noordwijk aan Zee is veel later pas een katholieke kerk gekomen. En bij ons in Noordwijk (*-Binnen, dus*) was een christelijke school en een roomse school en een openbare.

I1: En u zat op de christelijke school?

G: Ja, natuurlijk. Mijn vader zat in het bestuur, mijn oom zat in het bestuur en ook mijn broer...

I1: Ja, zo gaat dat.

G: En die was bij ons in de straat.

I1: Ja, dat was wel gemakkelijk.

I2: Ja, ik ken dat. Een oom van mij was hoofd van de school, een ander hoofd van het bestuur... Zo ging het vroeger ook in het dorp waar ik woonde.

G: En waar was dat dorp?

I2: Dat was in Friesland. Ja, daar komen de Miedema's vandaan, natuurlijk. Dat kan niet anders. En daar was het precies zo: oom in het bestuur, oom hoofd van de school, de school moest in de lift... En je was dan nog klein en dan ging je naar die lagere school.

I1: En u ging naar de kweekschool. Die heette in uw tijd al kweekschool en geen normaalschool meer?

G: Dat woord kenden we eigenlijk niet. Mijn schoonvader, die is op de normaalschool geweest...

I1: Mijn vader ook. Daarom vraag ik het. Zegt de term 'kwekeling met akte' u iets?

G: Ja! Schei uit!

I1: Bent u het geweest?

G: Ja, schei uit!

I1: Erg was dat, hè? Dan had je de akte en de kunde en de kennis en dan kwam je gratis voor de klas te staan.

G: Ja, zo iets. 25 gulden was het toen nog.

I1: 25 gulden in de maand?

G: Ja, en als je het heel erg trof, dan was het iets meer.

I1: En dat kon tijden duren?

I2: Zal ik hem even hier zetten? (over de theepot)

G: Graag, ik zie alles kieperen...

G: Ja, jaren!

I1: Maar goed, ik ben nu van de kweekschool naar de kwekeling met akte gegaan en eerst moeten we de kweekschool nog door. Hoeveel jaren was die school?

G: Vier jaar. En toen we er af gingen... Ik was de laatste van de vier jaar. Daarna werd het drie jaar. Hoe dat precies gegaan is weet ik niet meer. Als je er af bent, ben je dat kwijt. En in het begin was het op de Stille Rijn en dat gebouw is later een kinderwagenwinkel geworden.

I1: O, van Langezaal?

G: Ja, Langezaal, "Moeders ideaal, een kinderwagen van Langezaal"...

I1: Hebt u er enig idee van hoeveel verschil er is met de kweekschool van toen en nu?

G: Ik heb vier dochters. Een van mijn dochters is hier in Leiden op de kweekschool geweest. Of het anders is geworden... Het ging een beetje met de trend mee...

I1: En na vier jaar kreeg u een baan en was u kwekeling met akte af.

G: Was het maar waar! Nee, je kon de sloten dempen met kwekelingen met akte. Je mocht achter in de klas zitten en luisteren en nog eens luisteren. En af en toe mocht je eens een lesje geven.

I1: Hoe lang heeft dat geduurd?

G: Lang, heel lang. Jaren!

I2: Over welke jaren hebben we het nu?

I1: De crisisjaren. 1935?

G: Ja, 1935. En dan kwam de oorlog en toen ben ik getrouwd.

I1: Maar hoe lang hebt u echt voor de klas gestaan? Echt als onderwijzeres?

G: Even denken... Mijn vriendin die op de Leidse Houtschool werkte, die ging in 1939 naar Indië, ons Nederlands-Indië.

I1: O, wat vreselijk.

G: En toen heb ik haar baan gekregen en ik ben in 1943, januari 1943, getrouwd. Dus een half jaar in 1939, 1940, 1941, 1942, drie-en-een-half jaar.

I1: En toen moest u weg! Trouwen en dan word je ontslagen.

G: Ja, zo ging dat. En ik was toen nog steeds kwekeling met akte.

I1: Altijd? Ook toen nog? In de oorlog? O zeg, dat heb ik nooit geweten. Wat erg.

G: Het was echt armoe troef.

I1: Maar daar kon je toch ook geen gezin van beginnen?

G: Maar mijn man was geen onderwijzer.

I1: Nee, natuurlijk niet. Maar ik bedoel: als je man was en je had dat. Dat was gewoon rampzalig!

G: Nee, dat kon niet.

I1: En uw man? Waar hebt u hem leren kennen?

G: Op een vergadering van... We hadden een club... Een letterkundige club, o ja, zo heette dat. Even rechttop gaan zitten...

I2: In Noordwijk?

G: Nee, in Leiden. Doordat je er op school was had je toch een heleboel relaties met Leiden.

I1: Was dat bij mensen thuis of in een gebouw?

G: De vergadering was altijd bij de vrienden thuis.

I1: Om beurten. Hoe groot was de club?

G: Tien, zoiets, elf, twaalf ...

I1: En dan besprak u schrijvers? Welke schrijvers?

G: Ja, van die tijd. Marsman, en eh...

I1: Vestdijk?

G: Nou Vestdijk? Misschien nog net...

I1: Die was niet zo netjes voor de gereformeerden?

G: Ja, het was een gereformeerde kring. Het was van de Jeugdcentrale. Het was gereformeerd, heel fijn.

I1: Het was dus echt wel literair.

G: Ja, echt serieus. Ik heb wel eens een vriendje gehad en die zat op van die literaire clubs met mooie namen en dat ze dan allemaal lollige dingen deden. Dansen en zo. Maar dat was bij ons helemaal niet waar.

I1: Echt boeken lezen en bespreken.

G: Ja, en we begonnen met gebed en of we daarmee ook eindigden, dat weet ik niet.

I1: Eerlijk?

G: Ja, maar dat was toen heel gewoon, als je zo'n club had. Dat deed je, toch?

I2: Ik ben een generatie jonger, maar ik ben ook van gereformeerde huize en dat ging precies zo.

I1: En hoe vaak kwam de club bijeen?

G: Eens in de maand.

I1: En daar zat uw man.

G: Daar zat mijn man. Ook gereformeerd. Dat klopte helemaal.

I1: Dus uw familie was er helemaal mee ingenomen?

G: Ja, ja... *(het klinkt niet heel overtuigd)*

I1: En wat deed uw man?

G: Mijn man zat op kantoor van een grote textielhandel, een groothandel in textiel. Maar zijn vader was onderwijzer en zijn broer, die...weet ik het. Ze hadden wel hun ontwikkeling, natuurlijk, hè. Het was anders dan bij ons thuis. Wij waren veel meer van hard werken en heel serieus. Zij deden veel aan verenigingswerk en kerkenwerk en zo. Dat was heel belangrijk voor de familie Burger. Ze woonden op de Hoge Rijndijk tegenover de Verdamstraat en ze hadden er drie huizen naast elkaar, hetzelfde soort. En het mooiste en grootste: daar woonden ze. En ze hadden daar een tuin van hier tot gunder. Misschien wel tot die bomen daar. *(Ze wijst uit het raam.)* Helemaal tot aan het water.

I1: Van de Rijn? En dan had je daar het Utrechtse Jaagpad achter...

G: Ja, er waren eerst drie kleinere tuinen en die tuin van de Burgers was tot aan het water. Heel groot. I2: Nou, een gegoede familie.

G: Ja, min of meer wel.

I1: Ja. Een groothandel, ja, dat was natuurlijk ook wel mooi.

G: Nee, maar van de familie Burger was geen groothandel, hoor. Daar werkte mijn man bij, toen nog mijn vriendje.

I1: En u trouwde in januari 1943?

G: Ja, in januari 1943.

I1: En was het een groot feest, ondanks de oorlog?

G: Ja ja. Ze hebben wel eens later tegen me gezegd: en ging je toen trouwen? In de oorlog, hoe kan dat nou? Dan ga je toch geen feest vieren?

I1: Ja, maar alles ging gewoon door.

G: Dat deed je toch! Het was gelijk met een van mijn zussen.

I1: O ja. Een dubbel huwelijk?

G: Ja, anders zou ze drie weken of drie maanden later trouwen. Toen krabde mijn vader zich achter het oor en zei ...

I1: Twee feesten?

G: En toen zeiden wij: nou, dan doen we het samen.

I2: Handig, leuk!

G: Ja, maar of mijn verloofde en of die familie het zo leuk vonden?

I1: Je krijgt een enorme hoeveelheid mensen, natuurlijk.

G: En we gingen met rijtuigen, hè?

I1: O ja... In welke kerk trouwde u?

G: In de gereformeerde kerk in Noordwijk-Binnen. Bij dominee Visser, die later katholiek is geworden.

I1: Wat is hij?

G: Later katholiek geworden! Dat was heel gek voor me, hoor.

I1: Zo! Dat kan ik me voorstellen.

G: Ik vind het nog altijd te.... Je hebt catechisatie van hem gehad....

I1: Och, het is toch allemaal dezelfde God.

G: Ja, dat is waar.

I1: Zeg, en u trouwde dus ook in Noordwijk voor de burgerlijke stand?

G: Ja, ik heb er een heel mooie album van. Wilt u het zien?

I1: Nou, straks.

G: *(lachend)* Als u weg bent...

I1: Nee, anders komen we er niet doorheen.

G: Nou, goed, dan gaan we maar verder.

I1: Was het een groot feest, de trouwerij?

G: Nou, ik heb zoveel broers en zussen en mijn vader en moeder. En de familie van de andere bruidegom, die man was hoofd van de school en die had ook kinderen. En kleinkinderen, die waren er nooit bij ... die waren er natuurlijk wel, maar die mochten niet bij het feest zijn.

I2: Uw zwager, (de man) van uw zus, die andere bruidegom van het dubbele huwelijk, kwam die ook uit Leiden?

G: Nee, die had helemaal niets met Leiden te maken. Volkomen vreemde mensen waren het.

I2: En die kwamen bij elkaar in Noordwijk?

G: Ja, allemaal bij elkaar. Diens vader was hoofd van de school in Honselersdijk. En ook gereformeerd.

I1: Dat moest natuurlijk, ooh.

G: Nou, dat was niet zo vreselijk erg bij ons thuis.

I1: Nou, bij ons was het heel erg.

G: Ook gereformeerd?

I1: Nee, katholiek, als ze niet katholiek waren, nou eh...dat deugde niet.

I2: Het moest dezelfde kleur zijn... Dat heeft lang geduurd, hoor.

G: Van hetzelfde houtje, zeiden ze, hè?

I1 Ja, van het houtje. Nee, dat zijn heel nare dingen geweest. Maar goed, u trouwde. Waar ging u wonen in Leiden?

G: Kaiserstraat 39, een bovenhuis.

I1: Kaiserstraat... Dus u hoefde niet in te wonen.

G: Nee.

I1: Dat was natuurlijk wel heel mooi.

G: Nou, mijn schoonmoeder had een oude vriendin. Die had in december of zo tegen mijn schoonmama gezegd: ik ga naar een hofje toe en dan komt mijn huis leeg. En toen had mijn schoonmoeder gezegd: nou, dan weet ik wel iemand die daar in wil. En dat was inderdaad... Weet u waar de Kaiserstraat is?

I1: Nee, ik weet niet waar de Kaiserstraat is.

G: Tussen Rapenburg en de Witte Singel...

I1: Och natuurlijk weet ik het wel, de Kaiserstraat, waar de manege was. Ja, ja.. Leuke straat. En was het een beetje ruim?

G: Och, het was een ruimte om te beginnen. Er was een klein portaaltje beneden. Als het groter was geweest, dan was ons leven ook heel anders geweest. Er kon niet eens een kinderwagen staan. Boven was er een grote kamer aan de voorkant. En een klein kamertje erachter. Met een bedstee, maar die hebben we meteen leeggehaald. En een grote keuken aan de achterkant. Je had twee hofjes in de Kaiserstraat, Jeruzalem en eh...

I1: Bethanië.

G Ja, Bethanië.

I2: En daar keek u op uit?

I1: Die hofjes zijn er nog, maar er tegenover is nu allemaal nieuwbouw.

G: En dat waren fabrieken tegenover ons. Die van Van Beuts [=Beuth], een dekenfabriek. En dan zag je die mannen ook wel eens lopen... Uw thee wordt helemaal ijskoud..

I1: Hoe schrijf je Beuts? Met o umlaut of eu?

G: Met eu en een h erachter. Beuths. En die zitten in de stegen tegenover ons. Een dekenfabriek, gestikte dekens maakten ze.

I1: Dus u zag die arbeiders altijd naar hun werk gaan, vroeg in de ochtend?

G: Ja, soms zag je ze wel eens lopen met zakken op hun hoofd; daar hadden ze dan een mutsje van gemaakt. En vlakbij ons was dus die bocht in het Rapenburg en in die bocht daar woonde een timmerman en die heette... dat weet ik niet meer. Ik weet het wel, maar nu niet. Dat was een vriend van de eigenares van ons huis en die hield een oogje in het zeil. En die kwam dan zomaar kijken of het allemaal wel goed ging. En een beetje voor de gezelligheid. "Ik kan het wel alleen af, hoor." Ik was dat helemaal niet gewend, bij ons thuis. Daar was het gezelliger. Als er wat gebeurde zat je er altijd bij.

I1: En hij vond dat maar niks.

G: Nee. O vreselijk!

I1: En daar hebt u gewoond tot de eerste baby kwam?

G: Dat was na negen maanden en 23 dagen.

I1: Keurig,

I2: Heel netjes hoor.

G: Er woont hier een mevrouw en die zei: "Precies na negen maanden!" Ja, maar dat vond ik helemaal niet erg. Je deed het gewoon niet eerder...

I1: Er was ook nog geen pil, dat was veel te gevaarlijk. *(moet enkele keren worden herhaald)*

G: Ja, maar je deed het niet. Dat had je niet meegekregen. Je deed het gewoon niet. Je wachtte daarmee tot je getrouwd was.

I1: En toen kwam de eerste dochter. Wie was dat?

G: Gesina Hendrika. Ze heette naar mijn man. Die heette Gesinus. Gesina van Gesinus, van Gesina en die was ook weer van Gesina.

I1: Wat leuk. Wat is zij geworden?

G: Zij is onderwijzeres geworden.

I1: ... in moeders voetsporen getreden....

G:... en ze is getrouwd met een diplomaat.

I1: Zo, zo, maar dat is van veel later. Vond u het erg om alleen thuis te zitten, daar in dat bovenhuis?

G: Ja, voluit.

I1: Voluit rot.

G: Ja, dat woord mocht je toen niet zeggen, want dat was niet netjes.

I1: Och, ze zeggen nu wel ergere dingen. Maar wat deed u al die tijd? Ging u met haar wandelen? De straat op? Wat deed u?

G: Ik was een erg ijverige ziel in die tijd. Het duurde niet zo lang of ik was in verwachting. En toen heb ik de wieg, behalve het geraamte dan, zelf gemaakt. En lakentjes geborduurd en kussensloopjes en kantjes aangezet. Het was hartje winter, hartje oorlog, dus je had eigenlijk niks!

I1: Je moest alles van oude dingen maken, eigenlijk.

G: Een heleboel wel. Van een oude tante kreeg ik flanels en daar heb ik kleine flanellen hemdjes van gemaakt, keurig omgehaakt en lakentjes geborduurd. Maar het was er niet leuk wonen, hoor. Helemaal niet. Het huis, dat ging wel, maar de omgeving. Jakkes, al die nare mensen in de stegen. Die praatten allemaal zo plat en ze praatten over dingen die me geen laars interesseerden. Nee, dat was niet leuk.

I1: U had nog weinig vriendinnen in Leiden op dat moment?

G: Op de Boisotkade...

I1: O ja, vlakbij,,

G: Daar woonde een stel. Die jongen was ook op de kweek geweest en we kenden elkaar zo'n beetje... We wisten wie het was. En die waren ook gereformeerd.

I1: Alweer..

G: Ja, alweer. Maar ik had het saai. En mijn man, ja, was in zijn eigen omgeving gebleven.

I1: Ja, dat was heel wat anders...

G: Ja, en mijn man was...zat altijd in de kerkenraad en in die commissie en die commissie en zo.

I2: Ja, die had dus altijd wat te doen.

I1: Kwam hij tussen de middag thuis om te eten?

G: Ja, altijd.

I1: Voor het warme eten? Dat was dan wel gezellig; dat u niet de hele dag alleen zat.

I2: Zal ik even bijschenken? Dat is goed voor de stem...

G: Ja graag. Hij is bijna gebroken!

I2: Hij is wel sterker, hoor.

G: O, dat is niet zo erg. Neemt u zelf ook een kopje? Sorry voor de scherf die er af is....

I2: O, dat geeft niet, hoor. Mag ik even erop doorgaan? U kwam uit Noordwijk en u zei: die mensen in Leiden praatten plat. Was dat omdat u zelf onderwijzeres was en correct Nederlands had geleerd? Want in Noordwijk kunnen ze toch ook plat praten?

G: Dat mochten we niet doen thuis. Netjes praten! Ik zou het wel kunnen, hoor (op zijn Leids) O nee, dat is Leids! Ik ben het (*Noordwijks*) vergeten. In Noordwijk-Binnen was het so wie so al veel minder dan in Noordwijk aan Zee. Nou, dat mocht niet. We praatten gewoon, net als nu.

I2: Maar in de bakkerij werd dan toch wel Noordwijks gesproken, met de klanten, zou je denken?

G: Nou ja, maar daar zat je niet bij, natuurlijk. Het was een eigen bakkerij van mijn vader...

I1: Maar wat deed u dan de hele dag behalve borduren en breien en zo?

G: Nou, vegen...

I1: Had u een stofzuiger?

G: Ja. Had ik al wel.

I1: Had u een wasmachine?

G: Nee.

I1: Dus u moest echt wassen met een wringer en zo.

G: Ja, en we hadden geen balkons, geen enkel balkon.

I1: Dus het was allemaal om de kachel...

G: Ja, en we hadden zo'n ding, de pseudo-hemelvaart noemden we dat... dat ging dan naar boven... I1: O ja? In het trapgat?

G: Nee, in de kamer.

I2: Dat kon je zo naar boven trekken. Het heeft een naam...Ja, ik heb zo'n ding wel eens gehad. Dat hadden ze nog van mijn grootouders.

G: Bent u dan net zo oud als ik?

I2: Nee, maar ik ben thuis de familie-genealoog, dus ik zit vaak in het verleden. Ik ben van 1946, dus ik ben nog maar 68.

G: Mijn tweede dochter is van 1945, kun je nagaan.

I2: Een hele generatie verschil...

I1: En ik ben van 1931. Toen u naar school ging, ben ik geboren.

G: Ja, toen ik naar de kweekschool ging, ja in 1931.

I2: En u bent van...?

G: Van 1916, van 22 september. En ja, dat moet ik eigenlijk wel vertellen: ik ben op mijn moeders verjaardag geboren en ik werd net als mijn moeder genoemd. Met mijn eerste naam: Artje. Hebt u die naam ooit gehoord?

I1+2: Nee, nooit!

G: Artje Hendrika Cornelia. Want mijn vader heette Hendrik Cornelis. Nou dat was toch erg leuk, hè? Ja, we hadden een erg leuk gezin thuis. We hadden het helemaal niet rijk - ook niet arm -, maar het was gezellig.

I1: Er werd gezellig gekletst met elkaar? Gemusiceerd ook?

G: Ja, bij het orgel.

I1: Liederen van Johan de Heer?

G: Ook! En hoe heette die andere, die betere, met een dubbele naam...

I1: Manna de Wijs-Mouton?

G: Nee, die was het niet. Maar ik ken de naam wel, ja. Ik weet het niet meer. En we zongen uit "Kun je nog zingen, zing dan mee " en Nederlandse volksliedjes... .

I1: Franz Artz?

G: Nee, wel uit Liederschatz, Duitse liedjes. Die had ik zelf eens gekregen, een keer.

I1: Werd er gekaart?

G: Nee.

I1: Dat mocht niet?

G: Dat wil zeggen: we hadden een kwartetspel. En we hadden nog een spelletje en dat heette ezelen...Hoe dat was...

I1: Was dat met een staart? Met zo'n staart opprikken?

G: Nee, ook een kaartspel.

I1: En werd er veel gelezen?

G: Ja, ook.

I1: Lid van de bibliotheek?

G: Ja, van een vereniging... Je had allerlei verenigingen. Een jongelingsvereniging... Ik ben zelfs nog presidente geweest van de gereformeerde meisjesvereniging.

I1: Zo, en wat deed u met die meisjes?

G: Nou, inleidingen houden. Er waren twee onderwerpen op zo'n avond. Een onderwerp was een Bijbels onderwerp, het tweede was over kerk, staat en maatschappij.

I1: Werd er dan een lezing gehouden of werd er over gepraat alleen?

G: Nee, je moest zelf een inleiding maken.

I1: En dat was in Leiden?

G: Nee, dat was nog in Noordwijk.

I2: Ja, een inleiding. Dat is een bekend woord. Dat noem je geen lezing!

G: Daar moest je dan een boek bij hebben. Ja, Kuypers kwam er altijd bij te pas.

I2: Abraham Kuiper.

G: En Colijn... hoe heette dat boek van Colijn ook al weer, met die zijden..

I1: Dat is protestante zijden. Dat moeten jullie weten.....

I2: Tja, dat is van voor mijn tijd...

I1: Goed, we zijn in Leiden. U vond de mensen daar niet leuk. Werd dat beter?

G: Nee, ze waren heel anders. En de mensen die beneden ons woonden, ja, die waren ook anders. Ze vonden dat ik veel te hard bonsde met mijn voet. *Citeert op zijn Leids*: "Ik word helemaal belazerd van je, hoor!"

I1: O, wat vreselijk!

G: Ja, zulk soort was het.

I1: Dat huis was waarschijnlijk niet gebouwd op tweeërlei bewoning. Toch wel?

G: Jawel hoor, het had twee ingangen.

I1: Slecht geïsoleerd. En waar deed u uw boodschappen?

G: Er waren twee stegen daar tussen de Doezastraat en de Kaiserstraat: dat was de Bakkersteeg en dan nog een steeg. En in die ene, daar was Ju, dat was een kruidenierswinkeltje. En je kon ook wel doorlopen naar de Doezastraat en daar had je Biesiot (?) op het hoekje en bakker Van Noort was daar en een Albert Heijn, geloof ik.

I1: Nou, daar mocht u wel kopen; niet bij De Gruyter!

I2: Er is nu nog maar één winkeltje, een schoenmaker, in die steeg...

G: Ja, ja... En in de Witte Rozenstraat, daar hebben we later gewoond. Daar was ook een schoenmaker. En dat was een heel bijzondere man. In de hele straat gingen alle jongens en meisjes een poosje naar de Schoen, kwamen een poosje met hem kletsen. Leuk, he?

I1: Ja, heel leuk.

I1: Maar goed, u zat daar op dat bovenhuis een beetje te verpieteren. Geen school meer... Had u nog contact met de onderwijzeressen van uw oude school of liep dat ook af?

G: Ja, dat werd minder...

I1: Maar u kreeg het druk genoeg, want u kreeg al gauw een tweede baby ...

G: Dat hele stel van school is een keertje geweest. Mijn schoonvader, die was ook onderwijzer en de hele familie Burger had een hekel aan het vak. Dus mijn man had ook een hekel aan het vak. En toen dus al die mensen van school kwamen, van de Leidse Houtschool...

I1: En ging uw man dan weg, als die collega's kwamen?

G: Ze zijn een keer geweest met zijn allen. Mijn man vond dat verschrikkelijk.

I1: Ze praatten over school en dat wilde hij niet?

I2: O, dat was het, ja ja.

G: Ja! Dat denk ik...

I2: U zei net: uw schoonvader had een hekel aan het vak.

G: Ja, mijn schoonfamilie.

I2: Het vak van uw man of..?

G: Nee, niet van mijn man, aan het onderwijs.

I1: Terwijl hij schoolhoofd was? Wat erg!

I2: Ik begrijp het nog niet helemaal. Ze kwamen op bezoek...

G: Smelink...

I2: ...de familie Burger. Uw schoonvader was onderwijzer. Hij had een hekel aan zijn vak, maar hij sprak er wel veel over, dan?

G: Hij was al gepensioneerd en hij vond het verschrikkelijk....

I1: Nee, de collega's praatten over school toen ze op bezoek kwamen. En daar had haar man de pest aan.

I2: O, op zo'n manier!

G: *Lacht*: Nou begrijp ik het niet...

I1: Zeg, maar wat erg: die man is dus altijd in het onderwijs geweest, terwijl hij er de pest aan had?

G: Nee, niet mijn man, mijn schoonvader... Nou ja, hij was al met pensioen toen ik daar in de familie kwam. Dat wil zeggen: toen had je die tijd van de kwekelingen met akte... Hij was de enige zoon, mijn schoonvader, van een niet onbemiddelde man en toen hij 62 was, toen is hij opgehouden met werken.

I2: Ja, ja.

G: En in die tijd kwam ik daar in de familie en dus hoorde ik maar van die jongelui die geen cent verdienden haast en dat vond hij heel erg...

I1: Nou, dat was ook heel erg.

G: Nou, dat denk ik wel eens, wat mijn ouders er voor over hebben gehad dat ik doorleerde en dan... I1:... niks verdienen...Echt vreselijk!

I2: Die andere kinderen uit het gezin, konden die ook doorleren?

G: Een was er op kantoor... Nou, ik was nummer elf, dus die anderen waren al klaar, eigenlijk.

I2: Nou ja, maar dat is toch heel wat, hè, in een bakkersgezin...

I1: De meisjes ook!

I2: Mijn moeder komt ook uit een bakkersgezin, ook arm eigenlijk, op zo'n dorp, en de oudste die mocht doorleren, en de anderen mochten een jaar op school en dan werden ze eraf gehaald en dan moesten ze helpen in de bakkerij.

G: Nou, bij ons was het de oudste die.. de oudste jongens, ze moesten eerst...— ja, ik heb het van horen zeggen, natuurlijk - mijn oudste broer Piet, die heeft vader geholpen en toen is hij ergens anders gaan werken en toen kwam er een knecht. En toen heeft hij zijn bakkerij gekregen in het Westland. En de tweede zoon.., (Hebt u last van de zon, nee he? Ik vind het zo zonde om de zon weg te schermen..)

I2: Nee hoor. Ik ga wel zo zitten, anders heb ik hem net zo opzij in mijn ogen.

G:... en die tweede zoon, ja, die is wel in de bakkerij begonnen, maar toen is hij een poosje bij een meubelmaker geweest en avonds lessen en die werd later controleur bij de belastingen. Dus die heeft het heel goed gedaan. En nummer drie van de jongens, dat was een broer die werkte op het gemeentehuis in Leiden, nee: Noordwijk. Toen kwam er een nieuwe burgemeester en de boel moest helemaal verzet worden (.....) en toen heeft hij een bloedspuwing gekregen en daar kwam tbc bij, vreselijk, vreselijk, vreselijk... Hij is twaalf jaar ziek geweest, toen is hij overleden.

I1: Ja, dat gebeurde heel veel in die tijd...

G: Dat was dus de derde zoon en de vierde zoon is ook bakker geworden...

I2: Ik hoef het niet van alle elf te horen, hoor!

I1: Dit is Noordwijk en geen Leiden!

I2: Nee, maar ik vroeg het alleen maar.

G: Maar moet u al gauw weer weg? Ik zal er rekening mee houden!

I2: Nee hoor, ik vroeg het alleen maar ...was het gebruikelijk dat alle kinderen uit het gezin leerden?

Vroeger was het toch vaak dat een of twee...Maar laten we naar Leiden teruggaan...

I1: Naar het bovenhuis. En toen kwam de tweede; wanneer kwam die?
 G: 1 augustus 1945.
 I1: En dat was?
 G: Een meisje - vier dochters heb ik - Artje Hendrika Cornelia...
 I1: Dat is de eerste?
 G: Nee, dat was Gesina Hendrika. De tweede was Artje. Ze heet niet naar mij, maar ze heet naar mijn moeder en mijn vader.
 I1: Noemt ze zich Artje?
 G: Nee, Attie. Ik ook. Er bestaat een kaartje, door mijn moeder geschreven: Attie Lindhout, 22 september 1916. Die wilde niet hebben dat ik Artje genoemd werd. Want daar had ze zelf erge moeite mee gehad.
 I1: Ja, het is ook een moeilijke naam.
 G: De jongens zetten er een H voor en dan was het Hartje. (ervaring van haar moeder) En het was een leuke jongen, blond...dus...
 I2: O, dat was het.
 G: Schuif het gordijn maar verder dicht, hoor.
 I2: Nee, ik ga wel zo zitten. Zo is het goed hoor.
 I1: De tweede dochter, dat was augustus 1945. Dat is meteen na de oorlog.
 G: In de oorlog werd ik zwanger.
 I1: Vreselijk. Voor die hongerwinter!
 G: Ik weet nog van begin 1945... Wat hebben we gedaan? We hebben nou zo'n ellendige winter...
 I1: Hebt u erg veel last van de hongerwinter gehad?
 G: Nee.
 I1: Oh, nee. Dankzij de bakkerij...
 G: Nee. Ja, ook wel een beetje. Mijn man zat op kantoor bij Anton Parmentier, geen Daan, geen Jan, maar Anton Parmentier. Die had een textielhandel ... was een groothandel...
 I1: In Leiden ook, ja, ja.
 G: Ja, die zaten toen op de Langebrug ... 75. Ja, die is daar nou niet meer. Die handel is helemaal opgeheven trouwens. Is niet meer na te gaan...
 I1: En die kwam aan eten (2x)... die zorgde voor eten in de hongerwinter?
 G: Ja, nee, af en toe wel. Ja, ik had ook een vader die bakker was...
 I1: Dat scheelde natuurlijk. Ja, ja. Hebt u ook dat bombardement op het station van Leiden nog bewust meegemaakt?
 G: Gehoord.
 I1: Gehoord, ja. Maar niet
 G: ...geen relaties
 I1: Heb u dat helemaal niet gehad in de oorlog? Dat er mensen opgepakt zijn? Hebt u geen nare ervaringen gehad?
 G: Nee, we hadden wel een schuilplaats klaar. En het eten was ook kommervol, toen.
 I1: Maar toen woonde u niet meer op dat bovenhuis? Of nog wel?
 G: Ja, nog wel, ja.
 I1: Daar hebt u het tweede kind ook gekregen?
 G: Ja, en het derde kind ook nog.
 I1: En het derde kind ook. Tsjee, u hebt daar een hele tijd gewoond!
 G: Een hele tijd. Even denken... Florian was in aanbouw en die is in '53 geboren.
 I1: Florian, ja. En waar gingen ze... Waar gingen de kinderen naar school?
 G: Eh, Stadhouderslaanschool. Gereformeerde school.
 I1: Gereformeerde school, Stadhouderslaan, ja, ja. [lacht].
 G: Ja [lacht].
 I1: Ging het goed op school? Had u goed contact met de leerkrachten?
 G: Ja, niet overdreven. En onze oudste dochter, ja...eh. Ik had ze een beetje bijgewerkt. Toen had je nog de aprilklassen en septemberklassen. En ze kwam in een aprilklas. En ik had ze een beetje bijgewerkt en toen kwam er al heel gauw het verzoek: Zullen we haar in de andere klas zetten? Want ze is [wordt] heel erg beperkt.

I1 En toen kwam ze in de septemberklas....
G En die was al een half jaar bezig, ja. Dat ging heel gesmeerd. Het is gewoon een bijdehante meid gebleven, altijd.
I1 En kreeg u ze tussen de middag thuis? Ging u ze ophalen?
G Nee. Nooit!
I1 Bracht u ze zelf naar school?
G Nooit! Dat hoefde niet. Ik heb ze de weg gewezen en vanaf de eerste dag is ze alleen gegaan.
I1 Alle kinderen?
G Ja.
I1 Maar de kleuterschool natuurlijk niet, de bewaarschool.
G Ook.
I1 Gingen ze dan met grotere kinderen mee?
G Nou, ze waren erg zelfstandig.
I1 Ja, ja. Dat moet wel ja.
G Ja, maar er was ook een kleintje thuis. En dan moest ik kiezen, he. Met dat kleintje thuis. Ik had ze de weg gewezen. En zo kun je er ook nog komen ... en dan kun je er zo ook komen ...
Herenstraatnaar de Boissotkade, de brug over, die stegen door. Ja, nou, het is nooit zo geweest dat, eh...
I1 Want ze moesten natuurlijk wel de Singel over...enne..
G Oversteken....
I1 Ja, ja. En dat was wel gevaarlijk? Of toen nog niet zo erg?
G Nou ja, minder dan nu. Maar er was geen oversteek. Ja, ja, het was wel loslaten hoor.
I1 Was het een opleidingsschool? Of was het eh... Je had toen echt het onderwijs in verschillende vakken hier. Je had opleidingsscholen en je had gewone lagere scholen.
G En er kwamen daar in die scholen kwekelingen hè, die nog niet bij akte waren... met akte.
I1 Nog niet met akte.
G Ja, dat was heel leuk. Toen is ons Attie, de tweede dochter bij een... Die kwam in de klas bij Miesje Breewijk en die had bij mij in de klas gezeten, op de Leidsehoutschool.
I1 Ach, wat leuk. Dat is heel leuk. En die was niet getrouwd?
G Ja, toen nog niet.
I2 Mag ik even nog vragen ... over de overgang van de april- naar de septemberschool. Hebt u alle dochters bijgewerkt? Zodat ze versneld dóórkonden?
G Alleen die ene ... en dat was eigenlijk niks. Ze was heel slim. Ze kon al lezen.
I2 Ze had ook het geluk dat haar moeder haar kón bijwerken.
I1 Was dat de eerste dochter die u naar de aprilschool deed?
G Ja, oktober...april... ja....
I1 Ja, werd het september... ging ze naar kinderen die al een half jaar school gehad hadden.
G Ja.
I2: Ja, ik heb dat ook gehad. Daarom vroeg ik dat even.
G Ja, ze was daar meteen... ze voelde zich best... Ik geloof.. Dat ze die juf al kende, dat scheelde ook wel misschien. Dat ze de juf kende.
I1 Ja, en goed bijgewerkt. Dat scheelt ook. Want je verveelde je toch in dat huis met de kinderen.
G Ja, onder het eten ook... Voor de grap onder het eten vragen... (...) hoeveel heb je dan? Of [ik] ging onder eten [zognaamd] met de kinderen wandelen: We zitten nu in de Keizerstraat [Kaiserstraat] en we moeten naar oma lopen. Hoe doen we dat?
I1 Ja, oriëntatie (2x).
G Ja, dat was heel leuk. En dan gaan we nou naar... Nou noem maar op. Dat was heel leuk.
I1 Waar ging u met de kinderen heen als u naar de speeltuin wilde?
G [oud] Hortuszicht.
I1 O ja, bij die melkfabriek.... Was dat Hortuszicht op de Witte Singel...?
G Ja, op het hoekje van de Witte Rozenstraat.
I1 O daar, ja.
G En de Hortus was vlakbij ook. En toen ze klein waren gingen we daar ook heen, ja.

I1 Ging u ook wel met ze naar buiten de stad? Naar het strand en zo?

G Ja, wel ris. Mijn ouders...

I1 U had geen auto...

G Nee, geen auto. Mijn ouders woonden in Noordwijk...

I1 Natuurlijk...

G Ik herinner me... de eerste vakantie dat we... toen hadden we... Attie was er nog niet... daar woonde een heleboel familie in Noordwijk natuurlijk, broers en zussen van mijn vader en moeder. En toen hadden we een huis gehuurd voor de maand mei, in Noordwyk [NB: '-wyk'].

I1 En hoe kon dat dan met school?

G Toen waren ze nog niet leerplichtig.

I1 O ja, ja.

G Ja, en dat was erg leuk. Enne, kennissen van ons, die hadden een klein houten huis in de duin[en]. En die hebben we ook twee keer gehad. In die tijd voor de school... [voor] dat ze leerplichtig waren.

I1 Leuk hoor, ja, ja. U hebt een heel leuk leven gehad (2 x).

G Heerlijk, ja hoor. Afgezien met wat we met dat huis hadden... Zo leuk gehad..

I2 Later ging u naar de Witte Rozenstraat. Wanneer was dat?

G Ja, ik weet het wel... '53. Dus toch nog een hele tijd hoor.

I1 En had u daar ook een heel huis?

G Een bovenhuis. Ja, die mensen die werden ook gek van mij.

I1 Was het een huurhuis?

G Ja, een huurhuis, ja. Nee, we wilden het helemaal niet kopen. Wel hebben we in die tijd de Kaiserstraat gekocht, toen we daar nog in woonden, het hele huis.

I1 En dat hebt u toen verkocht?

G Nee, dat verhuurden we. Voor inkomen... Ik wilde toch nooit van mijn leven op zo'n bovenhuis blijven wonen, stel je voor.

I1 Hoe lang hebt u in de Witte Rozenstraat gewoond?

G Eh... zes jaar, ik weet het niet precies... Wanneer gingen we er heen. Even denken...

I1 '53, nee '56?

G '53. Nelleke was er wel, ja. Florian is er geboren, dus van '53 tot '59 ... zes jaar ...

I1 ...tot '59.

G Nelleke was al wel geboren... kom er niet op... Ik had het kunnen opschrijven...

I1/2 Het komt niet op een jaar aan.

I1 Was het daar wel prettig wonen, op dat bovenhuis?

G Als het een benedenhuis was geweest, dan was het daar heerlijk wonen. Als.... En de kinderen wilden daar helemaal niet weg. Konden daar zo heerlijk spelen... zulke leuke kinderen... en 'De Schoen' waar je altijd heen kon. Heerlijk vonden ze het. En toen... Een zwager, broer van mijn man, woonde in de Wasstraat en liet een huis bouwen op de Meijerskade. Toen zeiden wij: Dan gaan wij in jullie huis wonen. Ja, maar... Toen heb ik zeker een half jaar gewerkt, dat kwam zo uit, als...

I1 Als wat?

G Onderwijzeres, de kinderen waren groter.

I1 Weer op de Leidsehoutschool?

G Oh, dat was hier [Bachstraat] in de buurt... eh... een organist ... in Amsterdam was het. Zeg eens gauw...

I1 Obrecht? Nee...? Een organist in Amsterdam..?

G Ik kan het wel even opzoeken....

I1 Laat maar. Dat zoeken we op [lacht].

G Die school was er net gezet. En we zouden... In september hadden ze al een afspraak gemaakt. Van april tot en met... Nee, net tót de vakantie. Daar ben ik nog altijd boos om. Nou, we waren niet zo op geld gericht, om meer te hebben. Maar ik vind het zo onnozel dat we dat [de vakantie] niet gedaan hebben.

I1 Ja, ja. Een hele maand...

I2 Was die organist De Klerk?

G Jacob....

I1 Jacob Obrecht. Zeg ik. Ja?
 G Ja, Jacob Obrecht.
 I2 Zo heette die school ook?
 G De straat.
 I2 Zo zijn we er toch uitgekomen.
 G Sorry?
 I1/2 Zijn we er toch uitgekomen.
 G Amsterdam. En organist.
 I1 Toen hebt u een half jaar gewerkt, voor de verhuizing. En toen hebt u het hele huis gekocht.
 G Ja, daar woonde mijn zwager in... [etc. herhaling]
 Er woonde een oude dame beneden en studenten boven. Maar zij hadden maar één kind. En wij hadden er vier.
 I1 Dus u hebt het hele huis genomen.
 G Ja, heerlijk, heerlijk.
 I1 Hoe lang hebt u daar gewoond?
 G Negen jaar, denk ik. Het huis had één bezwaar. Het was koud. En er kwam geen zon in. Zo-o zielig. Maar er was een tuin. Er woonden geen mensen onder me. Het huis had een tuin, groot...
 I1 Er was geen achterom, hè.
 I2 Welke straat was dat?
 I1/G De Wasstraat.
 G Oud Katholieke Kerk waren onze achterburen.
 I1 O ja, ja.
 G De pastoor maakte wel eens een praatje over de muur heen. Het was een erg leuk huis, een grote tuin...
 I1 Leuke straat ook!
 G Het was voor de elleboog, hè....
 I1 Het eerste stuk, ja...
 G Nou, het tweede stuk, eigenlijk [tekent met vinger op tafel]. Hier heb je een klein stukje... en die straat in, en daar heb je de elleboog... hier was de kerk en de pastoor. En de vrouw van de pastoor. Die mogen trouwen, hè.
 I1 Ja, ja, die mogen trouwen [lachen].
 G Enne... ze hadden een jongetje Klaasje, die was van de trap gevallen...
 I1 Ja, en uw kinderen waren toen... Even kijken...
 G [Theepot wordt verschoven] Oei, het apparaat.
 I2 Zal ik u nog een beetje inschenken?
 G Ja, graag.
 I2 De kinderen waren de deur al uit? In de Wasstraat?
 G Nee.
 I1 Nee, nee.
 G Wanneer zijn we naar de Wasstraat gegaan. Wat heb ik gezegd?
 I1 U hebt zes jaar in de Witte Rozenstraat gewoond. En in '53 bent u daar... Was dat '[tot] '59?
 G Ongeveer... Zita was al naar de kweekschool. Ja, dat kan wel, ja.
 I1 En die ging naar de kweekschool. Naar welke kweekschool ging die? De christelijke? En was die op dezelfde plek waar u geweest was?
 G Ja.
 I1 O ja, en...
 G En ze kenden mijn moeder allemaal. Haar moeder, dus mij. En dan kwam er een verhaal: Mam? Kwam er dan weer een verhaal. En dan is nog wel 'ris een keertje: Mam?
 I1/2 Leuk, heel leuk, Ja, ja.
 I1 Zo... ben even de draad kwijt... [bladert in vragenlijst]. Ik heb een heel grote vragenlijst [bladert nog wat door].
 G Wilt u een kopje thee nog?
 I1 Nee, dank u wel.

I2 Ik neem een slokje nog. Ik hoef niet zoveel te praten.

I1 Nee, [en tegen G] U moet praten. Moet soms een glas water erbij? Vindt u dat lekker [wijst naar glas met water op de tafel]. Dat is een beetje oud.

G Geeft niet hoor. Hij is van half één... nog wel goed, hè.

I1 Dan is het niet bedorven. Zeg, uw man, deed die veel in het huishouden?

G Neu.

I1 Deed 'ie wat met de kinderen?

G N-ja. Maar hij had vooral maatschappelijk werk, kerkelijk werk.

I1 Ja, ja. Heel belangrijk.

G Een van mijn kinderen zei vorige week nog: Nou, papa was toch altijd weg 's avonds? En wat deed mama dan? Mama ging van verdriet veel breien en naaien. En asjeblieft niet treurig zijn en....

I1 En veel lezen, hoop ik.

G Veel lezen, ook wel, ja. Ik kon lezen en breien tegelijk.

I1 O, dat is knap. Nou, en de kinderen bleven natuurlijk ook langer op. Dat werd gezelliger op den duur.

G Ja, ja hoor, o ja. En op de Witte Rozenstraat had ik een kamertje om te naaien. Een privé-kamertje.

I1 Lekker de ruimte voor uzelf.

G Lekkere rotzooi..., ha-ha.

I1 Kon u de troep laten liggen. Ja, ja. Had u televisie? Wanneer kreeg u televisie?

G Toen woonden we al in de Wasstraat. Toen mijn man 25 jaar op de zaak was, toen was hij 43.

I1 Is het '68? *[Check: 68-25 = 43. Hij toen 18 jaar en geb. 1925? E.e.a. lijkt niet te kloppen. Naderhand gecheckt door I1: hij was 52, geboren in 1916]*

G Zoiets, ja.

I1 In 1968 televisie, ja, ja.

G En wat heeft onze Zita gezegd, die zo braaf was... onze oudste: U moet niet om TV vragen hoor. Want daar kijken we [dan] altijd naar en dan doe ik niks meer aan mijn huiswerk.

I1 Zo, wat een brave... oh...

G We hebben het wel gedaan.

I1 En ze deed toch wel haar huiswerk.

G Ja. En ze was helemaal bij. Het was zwart-wit, hè.... 18, hoeveel is 18 en 25?

I1 43

G '43. Toen is Zita geboren. Nou ja...

I2: '68... kan wel kloppen, ja...zo ongeveer.

I1 En wie kwam er langs de deur?

G De bakker.

I1 De bakker.

G En de melkboer.

I1 En de melkboer. Tot hoe lang?

G Weet ik niet...

I1 En de schoenmaker?

G Die woonde in de steeg. [Bakkersteeg, schoenmakerij Zirkzee]

I2 Dat hoefde dus niet, nee.

I1 En de voddendoer?

G Dat weet ik niet... Die hadden we niet...

I1 De ijsman?

G En de melkboer woonde tegenover ons.

I2 O, dat is ook makkelijk.

G Noem eens een heel Leidse naam op? Van Já-á... [lacht]

I1 Een heel Leidse naam, hm...

I2 Nou, die zijn er met Franse varianten, hè.

G/I1 Ja-a.

I1 Dusoswa. Een hele Franse naam...

G Ja, maar dat is eigenlijk Spaans, hé?

I1 Nee, dat is Frans.
 G Nou, ik zou het niet weten...
 I1 Dat was een Franse naam.
 I2 De moeder van mijn schoondochter heet Annard, bijvoorbeeld, met een Franse of Frans-Belgische herkomst. En zo heb je er heel veel.
 I1 Dullaard, ja, ja. Heel veel Hugenoten zijn hier gekomen.
 Wat deden uw kinderen voor spelletjes op straat?
 G Elastieken.
 I1 Elastieken?
 G Een groot elastiek om de benen heen en dan springen. En stoepen... Van de ene stoep naar de andere rennen.
 I1 Knikkeren?
 I2 Schipper, schipper mag ik overvaren?
 G Ja, dat deden wij ook...
 I1 Touwtjespringen?
 G En dan zongen we: Schipper, schipper mag ik over...
 I1 Ja, ja. Dat deed u. Deden de kinderen dat ook nog? Ik denk het niet meer zo erg hoor.
 I2 Deden wij ook nog wel hoor.
 I2 Ja, maar jij bent jonger dan haar kinderen.
 G En hoe oud bent u?
 I2 Ik ben van 1946.
 I1 O ja, dan wel...
 G Dan bent u jonger dan mijn tweede kind!
 I1 Had u nou nog contact met niet-protestanten? Niet-gereformeerden?
 G N-ja.
 I1 Of vriendschappelijke contacten? Of was dat echt wel gescheiden?
 G Eh... ja, dat was wel gescheiden. Toen ik kind was hadden we zondagsvriendinnen en andere vriendinnen [lacht].
 I1 En wat is een zondagsvriendin? [lacht]
 G Waar ik mee naar de kerk ging en catechisatie en zo.
 I1 En [met] andere vriendinnen gingen ze mee naar school.
 G Ja, het was wel een christelijke school. Maar dan waren de ouders ook min of meer bevriend met elkaar.
 I1 Ja, ja. En uw ouders waren bevriend met de zondagskinderen...
 G ... en de ouders.
 I1 ... en de ouders, ja, ja.
 G En we hadden een kinderkoor. We hadden van alles en nog wat. En later... nou, ja... Ik ben wel leidster geweest van de meisjesclub en zo. En later de meisjesvereniging.
 I1 O ja?
 G Zegt dat iets? Bouwen en Bewaren?
 I1 Bouwen en bewaren?
 G Ja.
 I2 Nou, ...meisjesvereniging wel natuurlijk.
 I1 En wat moest je bewaren?
 G De bijbel.
 I2 Je geloof.
 G Ja, het woord is toevertrouwd.
 I1 O ja, ja.
 I2 Het waren wel stichtelijke namen.
 G Alleszins. Ik heb eerst zondagsschool gehad. Geleid ook, ja. Dan de kleine meisjes. Dat was tot 16 jaar. Dan de grote meisjes. En de vrouwenvereniging heb ik ook gehad.
 I1 In welke tijd was dat?
 G Nou, toen we net getrouwd waren. In de oorlog.

I1 Ja, ja. Later niet meer. Toen u vier kinderen had.
 G Nou, ik vond het niet zo leuk meer.
 I1 Er waren leukere dingen in de wereld.
 G Ja. En mijn man zat overal in, dat ook.
 I1 Ja, ja.
 G En ik wilde altijd maar leren. Ik heb een paar jaar Latijn gedaan, heerlijk.
 I1 Wanneer was dat?
 I2 Leuk.
 G Ja, leuk hè?
 I1 Wanneer was dat?
 G Eh... na de oorlog.
 I1 Na de oorlog.
 G Ik vond het altijd... zo jammer. Zoveel woorden... Kon ik ze maar goed uitspreken, vond ik altijd... Je zat er zo mee te hannessen, enne...
 I1 En waar deed u dat?
 G Eh...
 I1 In de Volksuniversiteit?
 G Eh... Volksuniversiteit, ja. En Frans heb ik heel lang gedaan, heerlijk. Dat was aan ... in de universiteit, in het academiegebouw, heerlijk.
 I1 Ja, ja. Hebt u daar nog diploma's voor gehaald?
 G [knikt]
 I1 Ook nog. Goed hoor!
 G Leuk hè. Ja, dat heb ik gewoon nodig. Ik heb te weinig aan kousen stoppen en (...), dat is te weinig. En dan word ik zo'n verschrikkelijk mens... dat overal op loopt te mopperen. Ik moet dingen hebben die mij een beetje aanpakken.
 I1 Ja, ja. En las u ook latijnse boeken, of was dat...
 G Nee-ee.
 I1 En u zegt een paar jaar?
 G Frans een paar jaar.
 I1 Frans een paar jaar. Franse boeken las u wel?
 G Ja.
 I1 O ja, nog steeds?
 G Nou, nu rummikub ik. Ik lees eigenlijk niks meer.
 I1 Waarom leest u niet meer?
 G Ik kom er niet aan toe. Je moet rust hebben van binnen.
 I1 O ja, met uw ogen gaat het best?
 G Ik puzzel heel vaak.
 I1 Legpuzzels?
 G Nee.
 I1 O nee.
 I2 Kruiswoord....
 G Ja, maar moeilijker.
 I1 Cryptogrammen en zo. Doet u die van de krant?
 G Ja, ik lees Trouw. Dat hoort er ook bij. Bij het plaatje [lacht].
 I1 Hebben die een cryptogram? (2x)
 G Niet elke dag. Als ik er aan toe kom. Ik heb er niet altijd tijd voor.
 I1 Zo, wat doet u dan de hele dag?
 G Ja, dat vraag ik mij soms ook af. Ik heb nog geen tijd om me te vervelen.
 I2 Mooi.
 G Da's goed hè?
 I1 En wat doet u hier nu in het huis? Gaat u naar clubjes en zo? Of niet? Zijn er clubjes hier in huis?
 G Nou, er is niet zo veel.
 I1 O nee? Wordt er niet gekaart en zo?

G Ja, maar dat kan ik niet. Ik wil het wel leren. En scrabbelen doen we heel veel.

I1 Ja, ja.

G En donderdagmiddag komt hier een oude meneer. Die komt scrabbelen. Hij komt eigenlijk om te wandelen. Maar dan vind ik het een beetje te koud. Of het regent. Of het waait...

I1 En dan gaat u lekker scrabbelen, ja, ja.

G Heel erg leuk. Kent u scrabbelen?

I1 Ja, ik kom een keer met u scrabbelen.

G Oké. Van tevoren bellen.

I1 Natuurlijk-tuurlijk.

I2 We hebben al heel wat onderwerpen gehad hè?

I1 Ja hoor. Ging u met vakantie?

G Ja.

I1 Buitenland ook? Vaak met de kinderen? Of alleen... samen met uw man?

G Met mijn man.

I1 Niet met de kinderen.

G Eh... niet met het hele stel tegelijk. Heb je nog geen vakantie.

I1 Heb ik ook altijd gezegd. Kinderen niet mee op vakantie.

G Nou, toen de kinderen klein waren... toen hadden we een huis in Noordwijk gehuurd. En... vroeger was het ook niet zo druk.

I2 Maar met uw man ging u wel naar het buitenland?

G Ja, ik had familie in Canada. Zijn we ook een paar keer geweest. En toen de kinderen groot werden en gingen trouwen... Een van mijn schoonzons... heb ik al gezegd, geloof ik...

I1 Ja, ja.

G ...die diplomaat is... zat in het buitenland. En ook zomaar, bij vrienden. Of met een vereniging mee, zoiets.

I1 Maar Canada vind ik al een heel verre reis.

G We zijn in Oman geweest. Dat is...

I1 Oman. Ja, ja.

I2 Daar zat uw schoonzoon toen, Oman?

G Ja.

I1 Die was diplomaat daar?

G Nee, de andere was ingenieur, zat in de gaswinning. Omàn, zeggen ze zelf hoor, met een korte a.

I1 Zeg, en Nelleke is ook getrouwd?

G is ook getrouwd...

I1 En die is... die woont in Leiden.

G Ja.

I1 En die is met een Leenaar getrouwd.

G Nee, hij komt uit Rotterdam. Maar heeft hier wel gestudeerd. Leenaar als student. En wat heeft hij gedaan? Aardrijkskunde.

I1 Aardrijkskunde. Geeft hij les?

G Nee. Wat doet hij dan? Dat weet hij zelf ook niet [lacht].

I1 Echt waar? [lacht] En uw dochters? Hebben die een beroep gekozen? Konden ze daar mee doorgaan toen ze trouwden?

G Als ze wilden, dan denk ik wel ja.

I1 Ja, ja.

G De oudste is onderwijzeres... is met een diplomaat getrouwd. De tweede wilde in de verpleging, wilde niet net zoals Zita [de oudste]. Daar heb je het zusje: Ik wil niet zoals zij. Is met een ingenieur getrouwd... in Eindhoven was zij in het Diaconessenhuis, heeft ze hem leren kennen, ook gereformeerd. Nou, die zijn een poos in Oman geweest. En een poos op Borneo. En in Oman zijn we bij ze geweest. En Zita, die met een diplomaat is getrouwd, die heeft ook overal gewoond. In Hongkong, daar zijn we bij ze geweest.

I1 Zo, u bent een wereldreiziger.

G Hongkong, heerlijk. Hebt u Canada er al bij geschreven?

I1 Canada, een paar keer zelfs, een paar keer. Vond u het niet erg zo lang te vliegen?

G Nee.

I1 Lekker.

G Een keer met een nachtvlucht uit Hongkong teruggegaan. Dat vond ik niet zo leuk. Het was zo donker. En daar beneden alleen die heel kleine lichtjes.

I1 Ja, ja

G Nou ja, het was vlug. En je kon niet verdwalen.

I1 Zijn er nog andere dingen in uw leven waarvan u zegt dat heeft indruk op mij gemaakt?

G Nou, het overlijden van mijn man natuurlijk.

I1 Ja, ja. Wanneer is hij overleden?

G 13 februari 1994.

I1 Oe, wat een tijd geleden alweer.

G Twintig jaar.

I1 Ja, ruim twintig jaar.

G Nou, ja....

I1 Is hij ziek geweest?

G Ja, maar heel kort eigenlijk... heel gewoon... zomer... hij kuchte een beetje, hè [doet het na]. We hadden veel plezier samen... [kucht en maakt blblbl-geluid]. Nou, ik ga toch maar even naar de dokter toe. De Bruyne, op de Hoge Rijndijk... kent u misschien?

I1 Jan de Bruyne? Of zijn vader of Wouter?

G Jan..

I1 Die hadden wij ook.

G Jan de Bruyne. Nou, dat is gewoon een aardige vent.

I1 Een enige man.

G Enne, maar es kijken. En die dokter kloppen en luisteren: Ja, nou, ik weet het niet. Ik zou maar es naar een specialist toe gaan. En wij naar een specialist. Longarts.... Ja, en toen zei die: Ik heb een heel vervelende boodschap voor u. U hebt een heel agressieve longkanker.

I1 O, wat vreselijk.

G En wat zeiden wij? Ga je mee? Die man, die weet er niets van. En we liepen weg.

I2 Nou ja.

G Ja, echt. We waren zo overtuigd dat dat godsonmogelijk was.

I1 Ja, ja.

G Bestond niet. Een kuchje.

I1 Had hij gerookt?

G Ja, maar hij begon pas na zessen en dan een, twee sigaretten...

I1 Ja, nee. Da's niks.

G Nou, het zou niet zo lang meer duren. Binnen nu en drie jaar dat uw man... Ja, echt. We grepen elkaars hand... en toen zeiden we, wat ik net vertelde: Ga je mee? Die man weet er niks van.

I1 Ja, ja.

G En toen kwam 's avonds Jan de Bruyne en die zei: Ja, dat hebben jullie nu wel gedaan, maar dat kan natuurlijk niet, hè. Het is helaas waar.

I2 Ja, ja.

G Ja.

I1 Ja, ja.

G En we hadden het zo leuk. Zo'n leuk huis in de Du Rieustraat, bij de Van de Brandelerkade.

I1 Dat was die nieuwbouw? In de Du Rieustraat?

G Nou ja, die was toch wel veertig jaar... Die school stond er vroeger....

I1 En het was drie maanden?

G Niet eens.

I1 O wat vreselijk. Wat snel. Dat hij dat meteen kon zien. Dat het zo'n agressieve vorm was.

G Ja, dat vond ik meteen ook zo gek. Even luisteren. En dan krijg je opeens je doodvonnis.

I1 Ja, ja.

G Stapelgek. Een van mijn dochters is arts.... O, dat heb ik nog niet verteld.

I1 Nee, alleen de oudste.... De andere onderwijzeres, de tweede verpleegkundige, Nelleke pedicure...
 G Nee, dat is een bijbaantje. De derde is ook onderwijzeres. Eerst de kleuterakte gehaald, later....
 I1 O ja, de derde is arts.
 G Nee, de vierde.
 I1 Nelleke is de derde.
 G De vierde is arts. En die heet Florian. En die werkt in... bij Den Helder, de vloot...
 I1 Daar werkt ze nog?
 G Ja.
 I1 Ja, en die dochter... geloofde die meteen wat die man zei?
 G Jawel, ja.
 I1 Vreselijk.
 G Hoe oud was Florian toen? Studeerde nog....
 I1 Zeg, wanneer was u naar de Du Rieustraat verhuisd? Want we waren nog steeds in de Wasstraat.
 G O ja? Eh... Du Rieustraat...
 I1 Toen de kinderen de deur uit waren?
 G N-ja, Florian was dan nog thuis.
 I1 O ja.
 G Negentien... Precies hebben?
 I1/2 Nee, hoeft niet.
 I1 Hoe lang heeft u er met uw man gewoond?
 G Weet ik niet. Ik kan het wel uitrekenen... [lacht]. Ik heb geen dagboek bijgehouden.
 I2 Maar goed, niemand van de dochters is in Leiden gebleven?
 G Ja, Nelleke. Op de Rijnsburgerweg. En die had toen... kamers....kreeg ze, Rijnsburgerweg 105. Op zolder kreeg ze er een kamer bij, trouwde ze, kreeg ze er nog een kamer bij. En toen was het huis te koop. En toen... papa: Doen jongens. Dus ze heeft het hele huis.
 I1 Mooi hoor, ja, ja.
 G En papa was een heel goede man en wilde graag zijn dochters helpen. Dus die heeft het gekocht.
 I1 Is ze altijd onderwijzeres gebleven?
 G Nee.
 I1 Ze heeft een heleboel kinderen, hè? (2x)
 G Vier, maar ze heeft de hele straat bijna als kind. De kinderen komen allemaal bij Nelleke.
 I1 Leuk.
 G Die zon wordt inderdaad warm, hè? [de zon schijnt intussen recht naar binnen]
 Zullen we een beetje verhuizen?
 I2 De zon krijgt steeds meer macht hè.
 I1 Ik struikel bijna over mijn eigen tas [geschuif van stoelen; G zit in een rolstoel]. Lukt het? Moeten we gaan verzitten?
 G Ja, een klein stukje. Ja, er liggen hier kleedjes. Vanwege de tand des tijds.
 I1 Dat heb je...
 I2 Deze [hanteert het recordertje] moet ook een beetje verhuizen.
 G O ja.
 I2 Elk geluidje neemt 'ie nu op hoor. Dus niet teveel aan de papieren ritselen.
 I1 O ja... neemt 'ie allemaal op.
 G Gaan we niet allemaal in het stuk zetten hè, wat ik gezegd heb.
 I1 Dat wordt allemaal precies opgenomen (2x).
 G Mag ik het lezen? Als het gepubliceerd wordt?
 I1 Het wordt niet gepubliceerd. Het gaat in een archief. Dat is echt voor onderzoekers.
 G O. [NB: Aan het begin van 't gesprek bleek dat G de introductiebrief – die haar een week tevoren persoonlijk overhandigd was - niet had gelezen]
 I1 Maar als u het leuk vindt, wil ik wel een uittreksel maken van de belangrijkste dingen,
 G Graag.
 I1 Ja?
 G Ja.

I1 Doe ik. Voor uw kinderen en kleinkinderen. Hoeveel kleinkinderen hebt u?

G Ik heb vier dochters en tien kleinkinderen.

I1 Tien.

G En twintig kleinkinderen met zonen en mannen daarbij en achterkleinkinderen, eh ...6 of 7, misschien is het zo 8 geworden [lacht].

I1 U kan de boel niet bijhouden.

G Niet zo precies. Er zijn belangrijker dingen dan precies het aantal te weten.

I1 Ja, achterkleinkinderen....

G [Zoekt naar een foto]

I1 Had u nog foto's gezocht? [Er wordt naar een stapeltje op een bijstaande stoel gegrepen]

G Nou, kijk! Zo, da's mijn cluppie.

I1 Ach, wat leuk.

G Toen was ik jarig geweest en we zouden een dag gaan varen, maar we vonden het toch wel leuk naar de Avifauna te gaan. Zo leuk voor de kinderen en de moeders ook. We hadden een zaaltje in Avifauna helemaal voor ons. Kijk, daar zit moeders. Leuk hè?

I1 Heel leuk. Wat een stel zeg.

I2 Wel iets om trots op te zijn.

G Dit is de enige die doctor is. Mijn papa, zei dit jongetje, is doctor en mijn moeder is dokter. En dit is Zita, de oudste (etc).

I1 Jelle, heb ik nog wat vergeten?

I2 We hebben heel wat gehad... heel wat afgewerkt, zeker.

I1 Ja.

I2 Maar voelt u zich nu nog Noordwijkse of voelt u zich Leidse. Voelt u zich...

G Ja, ik hoor het wel... Ik zit even te denken. Nou, Leidse... nee, niet een Leidse, helemaal niet.

I1 Nee, nee.

G Of ik het prettig vind in Leiden. Nou, dat zal wel... dat hangt van zoveel omstandigheden af. Hier woon ik leuk en (etc).

I2 En de kinderen?

G Nou, die zijn Leids.

I1 Ja, die zijn Leids, natuurlijk.

G En U? [vraag aan I2] U komt uit Leeuwarden?

I1 Ik kom uit Friesland. Mijn vrouw ook. We hebben in Indonesië gewoond (...). We hebben twee Indonesische dochters (...). Maar we zijn allemaal Leids nu (...).

G En u? [tegen I1] Bent u ook een Leidse?

I1 Nee, ik ben niet een Leidse. Ik ben in Arnhem geboren. Maar mijn vader was een Zeeuw en mijn moeder een Noord-Hollandse. Dus, eh...

I2 Ja. Ik denk dat we...ik de recorder nu maar uit doe. Er staat al heel wat...

I1 Ja, uitdoen.